

Nekaj dnij po ženitovanju je že itak v tisti hiši, kjer se gostuje, vse zbegano, zaspano in bolno, a na Samovcu se tudi potem ni hotelo kar nič oživiti.

Mlada žena je hodila objokana po hiši in okoli hiše. Novi gospodar je malomarno ogledoval novo gospodarstvo in ni kazal prave delavnosti, kakoršne si je želel Samovčan. Stari je bil čmeren kakor meglen jesenski dan, ker je videl, da se Anica drži kakor

čmerika. In družina, videč, da med domačimi ni pravega veselja, utihnila je tudi, in vsak je le toliko govoril, kolikor je moral. Kajpada so dekle potem pravile na okoli, da je na Samovcu silno pusto in dolg čas. »Stari godrnja, mlada gospodinja joka, novi gospodar se pa drži kakor nebodigatreba.«

Veselja ni bilo več na Samovcu.

(Dalje.)

Junak sedanjega časa.

(Odlomek iz življenja. Spisal X.)

I.

There are more things in heaven and earth,
Horatio,
Than are dreamt of in your philosophy.

Shakespeare: Hamlet.

Ge-li res bilo, ali ni bilo — kdo vpraša po tem v povestih? Vendar bi bilo večkrat dobro, da bi to vedeli. Čitatelj živi v domišljiji, kakor v istini, in ne dela rad mej med izmišljenimi dogodki in istinitimi. Žal, da se razliva izmišljena in škodljiva snov kake povesti kakor hudournik po najlepših poljih mladega srca in uma. — Naš odlomek ima resnično jedro. Dasi nima to za vrednost povesti nič pomena, ima ga pa za čitatelja. Njegovi prijaznosti izročam te vrste.

Bilo je v začetku jeseni leta 187... Oblačno nebo je bilo vzrok, da se je noč storila zgodaj, in že ob šesti uri so svetile svetilnice dunajskega mesta. V veliko gostilno (imenujemo jo z izmišljenim imenom) Česnarjevo je dohajalo

sicer vedno mnogo ljudij; vrata so bila kakor pri panju luknja, ki je redko kdaj prazna. A nocoj prihaja gostov več ko po navadi; večinoma so mladi moške, nekateri tudi že v poznejših letih. Idimo za trojico, ki je v živahnem pogovoru vstopila skozi glavna vrata! Ne gré pa v sobano, kjer so navadni gostje, ampak po razsvetljeni veži in elegantnih stopnicah v prvo nadstropje; tu zavijejo vsi trije na desno, odpró brez trkanja velika vrata in stojé v dosti veliki, s plinom in svečami razsvetljeni dvorani.

Ko je vstopila naša trojica, bilo je že mnogo gospodov zbranih, izmed katerih so nekateri pazno čitali časopise, drugi so pili pivo, tretji so imeli zopet kaj drugega pred seboj na mizi. Vstopivše pozdravijo nekateri, ki so sedeli

blizu vrat, drugi pa se ne zmenijo zanje. Vsi trije sedejo k onim znancem, odloživši svoje suknje, in takoj se začne razgovor.

»Pozni ste, gospodje! Ste-li imeli kaj posebnega?«

»Nič posebnega ni bilo. A dela smo imeli nad glavo. V poslednjem trenutku smo opazili nerodno zmoto. Trebalo je popraviti. Rečem vam, boljše kamne drobiti na cesti, kakor časnikariti.«

»Ho! Prvi posel si menda še lahko izberete, Zweigner; pa mislim, da vam ne diši. Pa pustimo to! Sedaj smo tu, da preženemo skrbi in muhe. Dasi nam ni preveč dobro, vendar tudi preveč slabo ni, in upam, da pride še kaj boljšega.«

»Še kaj boljšega? Kaj neki?«

»Ali ne veste, da so lastniki naših listov dobili velikanske vsote s tem pogojem, da bodo listi pisali ugodno za plačevalce? Menite-li, da je malenkost, vtakniti v žep darilce 100 do 200 tisoč forintov, zastonj, čisto zastonj?«

»He, he! Ali lastnik — to je kaj drugega! Nam rekó: 'Ti le piši, če ne, pa pojdi!' Pisati moramo, lastnik pa se valja na tisočakah.«

»Ne bodeš! Mi pišemo in mi hočemo tudi imeti delež. Če ne dobimo, upremo se in ne pišemo.«

»Tedaj dobi druge — pet na mesto jednega. To je ona grozna sila, ki nas stiska. Časnikar — to je dandanes najcenejše blago.«

Tak pogovor se je razpletal med jednim izmed prišlecev, Zweignerjem, in jednim izmed prejšnjih gostov. Po poslednjih besedah nastane kratek premolk, katerega lahko porabimo, da si ogledamo to družbo.

Ne zakrivamo čitatelju, da smo v sobani časnikarskega dunajskega društva C. Tu sem zahajajo vsak večer udje,

gostilničar jim skrbi za postrežbo. Udje tega društva sodelujejo pri mnogih časnikih; nekateri se nazivljejo tudi uredniki. Ako bi jih naštel po narodnosti, naštel bi tu zastopnike mnogih avstrijskih narodov, in po veri jednako kristijane, pa tudi jude. Lastniki listov ne zahajajo sicer redno sem, vendar pa so udje in odločujejo v glavnih društvenih vprašanjih.

Danes je došlo nenavadno mnogo udov. Predsednik jih je povabil posebej s pismenimi naznanili, češ, da pride važna stvar na vrsto, ako tudi ni posebnega zbora.

Opazovalec bi bil imel priliko, na obrazih teh mož preiskovati bolj ali manj pravilno preteklost in sedanjost. Pri večini je zarisana na obraz nekaka divjost, brezobzirnost; pa tudi sledovi burnega življenja se jim poznajo, kakor gozdni požar na osmojenih štorih.

Pri oni mizi, ob kateri smo obstali poprej, sedi tudi mlad mož, mimo katerega ne bi mogel na kratko iti bister opazovalec. Zanimale bi ga nenavadno lepe poteze njegovega obraza. Visoke rasti je, a nikakor ne okorne postave, ampak krepke, gibčne in lahne. Visoko čelo, veliko svetlo oko, kostanjevi lasje mu dajejo neko prikupljivo milobo.

Ta zanimivi mož se je bil molčé naslonil s hrptom na stol in poslušal poprej navedeni razgovor. Zdelo se je, kakor bi bežali temni oblaki preko njegovega čela. Nagne se proti mizi in zgane proti sosedom z roko, kakor bi hotel nekaj reči. Drugi upró vanj svoje oči, in takoj ga nagovori prejšnji sosed, ki je pomiloval časnikarski stan.

»Teško nam je, priznati to resnico, a resnica vendar le ostane. Povedite, ali ne mislite tako tudi vi, gospod Rekar?«

Ta odmakne roko, s katero se je bil podprl, in reče:

»Pustimo to! Neplodne reči so. Slobodno smo se udali temu delu. Kot značajni možje potrpimo in ne grenimo si usode! Govorimo rajši o nečem drugem. Mene druga reč bolj mika. Omajajmo vero in cerkev, prevrzimo vse njene nprave, priborimo narodom in vsem družbam slobodo, potem smo tudi sebi olajšali usodo. Ali ne veste, da je prav ona cerkev tista moč, ki uklepa vse v verige vedne stalnosti, v kateri se neče in ne more nič ganiti?«

Oko Rekarjevo je žarelo, blede lice je nekoliko zardelo.

»Gospod Rekar govori prav«, pritegne Zweigner; »katoliška cerkev je tudi naša najhujša sovražnica. Ali ne dela na vse kriplje proti nam, ali se ne bori zoper nas na vseh straneh in z vsemi svojimi pomočki: v svojih časopisih, knjigah, na shodih, celo v cerkvah, in kdo vé, kje še?«

Razgovor je bil krenil na pravi tir. To se je videlo iz živahnosti, s katero so se nevedé gibali ob poslednjih besedah.

»Naj pogine«, zacvili malo človeče, katerega ne bi bil sicer nihče opazil ali pogledal, »naj pogine! Jaz ji hočem stopiti na vrat.«

Družba se zasmeye, začuvši te junaške besede iz ust pritlikavca, vendar mu nekdo pritrdi:

»Dobro, gospod urednik, dobro! Takih močij potrebujemo.«

Sedaj se pa zasliši tam od neke bolj oddaljene mize zvonček, in mož krepke postave ter obilnega telesa se vzdigne. Videlo se je, da hoče govoriti in da ima predsedniško čast.

Namen našega odlomka ne zahteva, da bi podajali čitateljem celi ta govor. Ne brigajo nas namreč vse one stvari,

ki zanimajo časnikarja, ampak brigamo se za srce človeško, njegovo življenje in gibanje. Le toliko povemo, da je v nemal govor za boj proti katoliškemu prepričanju in delovanju, ki je sedaj potrebnejši, kakor sicer. »Zakaj prav sedaj bodo poslanci naše države sklepali o važnih zakonih, važnih, da se utrdi napredek in zajezi oblast katoliške duhovščine. Sedaj treba delati, da se poslanci vnamejo za napredne predloge, treba je strahovati pogumne nasprotnike, treba je drezati počasneže, treba je kazati z gromovitim glasom, kaj zahteva javno mnenje, mnenje cele države od narodnih zastopnikov. Vsakdo naj dela po svojih močeh, da se sijajno izvrši vzvišena naloga naša. Dobivajte tudi zaveznikov; zlasti bi bili všeč duhovniki. Duhovnik, ki odobruje naše delo in naše nazore, pomaga za naš namen več, nego cela vrsta spisov. Kdor bi nameraval izvršiti kaj posebnega, njemu so na ponudbo dovoljni pomočki, pa tudi dobra nagrada.«

Po teh besedah se je vnel živahen razgovor, in predsednik je moral večkrat zvoniti, da se je ohranil red, in so govorili oni, ki so želeli.

Naš Rekar je sedel na stolu molčeč; bil je zamišljen. Ko se je zborovanje končalo, približa se predsedniku. Oni vstane, in na to hodita oba ob koncu sobane nekoliko časa sem in tje, polglasno se pomenkujoč; naposled stisne predsednik mlademu možu roko ter mu veli: »Premislite vse, in potem pridite k meni! Jutri se dogovoriva v mojem stanovanju. Pridite točno opoldne!«

Natakar je pridno donášal pijače, jeziki so se razvezali, bilo je govorenja in šumenja mnogo. Ako si se trudil ves dan, in pride ura počitka, vzbudi se ti življenje, in veselje vré iz srca, kakor bi odprl zamašeno posodo.

Naš znanec pa ni bil živahen, ni bil vesel. Zamišljen je po onem razgovoru sedel še nekaj časa na svojem mestu, potem se pa poslovi od nekaterih gostov in odide po lepih stopnicah. Prišedši na ulico jo zavije na levo in koraka, največ v tla zroč, po dolgi cesti. Pot njegova ni bila kratka.

II.

There's something in his soul,
O'er which his melancholy sits and brood;
And, I do doubt, the hatch, and the disclose,
Will be some danger.

Shakespeare: Hamlet.

V precej oddaljenem delu dunajskem se nam kaže ob istem času jako različen prizor. V tretjem nadstropju visoke hiše se suče že nekoliko časa mlada žena v mali kuhinji in pripravlja večerjo. Kuharica pač ni žena, to se vidi na njenem gladkem, nekoliko bledem licu, na njenem lepem obrazu. Torej je gospodinja sama, ki skrbi za-se in morda še za koga drugega. Če bi prišli dopoldne, našli bi pri njej še postrežnico, a sedaj je več ni, ker je odšla že kmalu po kosilu domov.

Ko se tako suče mlada žena v kuhinji, zasliši se otroški jok iz bližnje sobe. Takoj gré žena iz kuhinje v sobo, ki je dokaj majhna — druga poleg nje je nekoliko večja — in stopi ob svitu svetilnice k posteljici malega deteta. Smehljajočim obrazom stegne svoje roke proti detetu, skloni se tudi sama in je gorko poljubi. To mora biti pač mati njegova. Dete je spalo, a sedaj se vzbudilo in z jokom poklicalo mater. Kako srečno je sedaj na materinih prsih, kako srečna je tudi mati, zroč malčku v evetoče ličice! Dasi je dete majhno, pa je lepo; materi se zdi lepo kot angelj, in sama ne vé, kako bi je dovolj ljubila.

Pa srečna mora biti ta mati z lepim detetom! Nista pretekli še dve leti, odkar je bila poročena. Stanú ni bila visokega, a bila je srca plemenitega in dobrega, kakor je še sedaj. Bila je jako lepa, in ta prednost je bila vzrok, da je marsikdo obračal za njo svoje oči, a dobil jo je — no, morebiti kmalu vstopi oni sam, saj nekdo že gré po stopnicah.

Naš znanec iz društva C. je tu. Hitro je hodil, ker nekoliko razgret je. Kako se ga razveseli mlada žena, kako mu hitro gré naproti z detetom, katero on na čelo poljubi! Za ženo pa nima danes navadne prijaznosti.

Človek bi dejal, da je ta dvojica, katero je Bog tako oblagodaril s telesnimi darovi, brez dvoma srečna. Da, lahko bi bila. A sreča je jako sitna stvar, ki sloni na mnogih, mnogih drugih rečeh, in ako le jedna omahne, izgine tudi sreča.

»Težko sem te čakala, Karol; neki nemir me je mučil, ne vem, zakaj. Tako mi je, kakor bi nam pretila kaka nesreča.«

Karol Rekar ne odgovori na to ničesar, vidi se mu, da nekaj premišljuje.

»Karol«, nadaljuje žena, »nekaj me peče in skrbi. Ti praviš, da sovražiš vero in cerkev, jaz sem pa slišala večkrat, da so vsi nasprotniki cerkve prej ali slej nesrečni.«

»Tekla, ne govori mi tako! Saj me poznaš. Kdo mi more vzeti mojo srečo, ako jaz nečem? Kdo mi jo more dati, ako si je ne pridobim sam? Da, sam, in prav to hočem. Od nikogar nečem biti odvisen; kar sem, hočem biti sam iz sebe.« V možu je kipel čuden ponos. Tekla se ga je skoro bala, tako neznosno so zvenele njegove besede.

»Karol, pomisli, da je v božjih rokah naša usoda! Samo od Boga je sreča. Ali more biti drugače?«

»Dovolj o tem! Kaj mi je še pomagal? Da, prav zaradi takih mislij in bedarij, kakoršne gojiš ti, trpel sem že mnogo, a kaj imam od tega? Jaz ne poznam Boga, jaz ne iščem sreče od njega.«

Bil je mož razdražen, a žena je globoko vzdihnila, podala možu dete in šla v kuhinjo pripraviti in prineset večerjo. Pač je kanila nekatera solza po bledem licu dobre žene, saj je bila verna, a njen mož odločen nasprotnik veri in vsemu, kar je verskega.

Napadati in pobijati katoliško prepričanje — to mu je bila glavna misel, glavna stvar, ki ga je mikala poleg nezimerne častiteljnosti. Kako je prišel do tega?

Seči moramo v prošlost našega junaka.

On ni nikakor Dunajčan, ampak Kranjec. V mestecu L. se je rodil poleg drugih otrok davkarskemu uradniku Rekarju dečko — naš Karol. Preselila se je pozneje vsa družina v večje mesto, kjer je Karol obiskoval gimnazijo. Bil je dijak srednje pridnosti, a jako nardarjen. Učiti se ni maral dosti, rad pa se je pečal z raznimi knjigami, ki so ugajale njegovim radovednosti. Bil je zgodaj zrel mladenič, pa tudi zgodaj sprijen. Nihče ni brzdal njegovih strastij; kdor se jim je pa ustavljal, na tistega se je zvalil njegov srd. In mož, na katerega je zvrnil ves svoj gnjev, bil je učitelj krščanskega nauka. Opominjal ga je nekaterokrat, milo, pa tudi ostreje. Zaradi tega ni mogel trpeti ne njega, ne njegovega predmeta, krščanskega nauka. Učil se ga je toliko, kolikor je bilo treba za red, a zraven je klel in tovarišem ponujal svoje najhujše zabavljice na vero, cerkev in njene služabnike. Z groznim sklepom, da bode delal z vsemi močmi proti veri in njenim napravam, odrine po dovršeni gimnaziji na vse-

učilišče. Ni se mu sicer tukaj obetalo nič dobrega, zakaj Karol ni mogel upati od upokojenega očeta skoro nič podpore, vendar se je hotel šolati, naj velja, kar hoče. A ni bil take železne narave, da bi se boril z neugodnostmi do skrajnih mej. Kakor je storil hitro sklep, tako ga je tudi kmalu popustil. Ko se je s težavo preživil prvo leto učeč se prava, dobi mesto pisarjevo pri advokatu; plačilo je bilo za živež in obleko. Šolanje obesi na kol. Takrat tudi spiše nekaj malih sestavkov in jih pošlje nemškemu dunajskemu listu. List jih objavi; to dá Karolu mnogo poguma. Spozna, da mu gré pisanje takih rečij lahko od rôk, da ima tudi nemški jezik dobro v svoji oblasti. Karol je bil namreč vzgojen bolj po nemško nego slovensko. V domači družini so govorili, kakor je žal v naših uradniških družinah večinoma navada, ponajveč nemško. Zato je vlekkel tudi Karol vedno na nemško stran.

Po onih prvih uspehih se mu je utrdila misel, da je za časnikarja sposoben; tudi je imel za to delo mnogo veselja. Upal je, da tako ustreže svoji želji, delati zoper katoliško vero. Ponudi se uredniku, potem lastniku, in res ga vzameta najprej na poskušnjo in potem za stalnega sodelavca. Bili so ž njim zadovoljni; pisal je krepko in odločno, znal je hitro sukati časnikarsko orožje, kakor izvrsten časnikar. Tudi Karol sam je bil zadovoljen s svojim poslom, zlasti, ker je mogel živeti — dasi ne sijajno — vendar brezskrbno. Še v prostih urah je pisal raznovrstne reči, a večinoma proti veri. Ker je dobro solil spise, ugajali so, in Rekar je bil kmalu pri svojih znamenita oseba. Učil se ni ničesar temeljito, rad pa je čital, kar se je vjemalo z njegovim mišljenjem in teženjem.

Bil je že nekaj let v svoji službi, ko spozna Teklo. Ne rečemo, da je živel posebno natanko po нравnih zakonih, vendar njegov ponos ga je obvaroval, da ni zlezal v blato, kakor marsikateri njegovih vrstnikov. Imel je prave namene, ko se je trudil pridobiti dekle za-se, in česar bi marsikdo drugi ne bil dosegel, dosegel je on: dobil je njeno srce in roko. Mlada Karolova žena je bila vzgojena dobro krščansko. A kakor se godi navadno pri ženitvah, tudi ona se ni nič ozirala na mišljenje svojega ženina, kakor tudi ne njeni stariši. Še le v zakonu je spoznala to, a ker je ljubila svojega moža iskreno, izgovarjala in opravičevala ga je, češ, da je samo zapeljan in v neradovoljni zmoti.

Karol bi bil sedaj lahko srečen. Bilo je, kakor da mu je Bog poslal milo zemsko srečo, da bi tako pridobil njegovo srce, dal mu je blago ženo, da bi ž njo tudi njega oblažil. Čutil je Karol, kako visoko je nad njim po svojem mišljenju in značaju Tekla, a ni hotel tega pripoznati. Luč ga ni razsvetlila in gorkota ga ni ogrela.

Izgovarjal se je s tem, da ima žena srečnejši značaj, da ima manj strastij in

nagonov, da jo celó njena zмотa podpira. Mislil je nekaterikrat, kako bi pripravil ženo ob to prepričanje, a neki strah ga je odvráčeval, da jo je »pustil«, kakor je sam rekel, »v zmoti«. Žal, da je to močno majalo njegovo ljubezen do žene.

Nocoj je bil Karol nenavadno molčeč. Na vprašanja svoje žene je odgovarjal kratko in rezko, tudi z detetom svojim se ni maral ukvarjati. Reče, da ima dela in potrebuje mirú, ter se odtegne ženi, ki je imela opravila s svojim ženskim poslom.

Kako se pa prestraši Tekla, ko ji pové malo pozneje mož, da odide pojutranjem v neko daljno mesto — imena ni hotel povedati — in da ne vé prav, kdaj se povrne. Pové ji tudi, da ona ne more ž njim, da njegova služba zahteva to, naj se torej udá usodi. Dasi tudi dosléj moža ni bilo doma čez dan in nekaterikrat tudi nekaj dnij ne, vendar za dolgo se ni ločil od žene. In sedaj ostane sama, kdo vé, kako dolgo; mož gré, kdo vé, kam! Mlado ženo je žalost premagala, solze so jo polivale. A mož je bil nem, kakor da nima več srca zanjo. (Dalje.)

Slovenec Čehu.

(V spominsko knjigo bogoslovca F. L. napisal J. K. l. 1886.)

Kje dom je tvoj?

Od Krkonošev, Šumavskih vrhov,
Do Alp sneženih skal, do Adrije bregov,
Od tam, kjer Laba v morje se vali,
Do step kozaških, koder Don buči,
Do tje, kjer Tatra ti v nebo strmi:
Slovanov dom — to dom je tvoj.

Kje jezik tvoj?

Kjer čuje ti utéšeno srcé
Slovanov glase mile in sladké;
Kjer jezik mili ti zveni v uho,
Kot harpe glas, kot citer zvok miló,
Sovražniku kot votel grom strašno:
Slovanov jezik — jezik tvoj.

Govoril ni več dosti. Proti večeru je mirno zaspal.

Položili so ga na lesen oder, užgali svečo in dejali malo soli in blagoslovljene vode na krožnik, da ga je pokropil, kdor ga je prišel pogledat. Drugi dan so ga položili v krsto, kar iz navadnih desk zbito, in so ga od-

peljali na saneh na pokopališče v hladni grob.

Iz njegove domačije je prišlo kmalu nekaj denarja za spomenik in za svete maše. Postavili so mu na grob železen križ pobarvan z brezasto barvo; — ljudje ga imenujejo še sedaj »brezov« ali prosjakov križ.

Junak sedanjega časa.

(Odlomek iz življenja. Spisal X.)

III.

I pry'thee, when thou seest that act afoot,
Even with the very comment of thy soul
Observe my uncle.

Shakespeare: Hamlet.

Na kolodvoru mesta c . . . ega se je gnetlo prvi popoldan oktobra istega leta mnogo ljudij. Vreme je bilo po večdnevem deževanju ne navadno lepo, zato je vse hitelo križem, bodisi po opravkih, bodisi v zabavo. In na kolodvoru je vedno kaj mičnega, kaj novega. Tu imaš malo sliko neprestanega svetovnega gibanja. Ni čudno, da marsikdo tako rad zahaja na kolodvor in opazuje, kdo prihaja, kdo odhaja, kakšni potniki se prikazujejo pri oknih, kakšni gredó pokrepčat se v gostilnico. Jako hitro mu poteče čas, ki ga prebije na kolodvoru. Kajpada tak stalni kolodvorski gost ne pomisli, da je tudi on sam za druge ljudi bolj ali manj zanimiva, morebiti celó smešna prikazen.

Taka obiskovalka kolodvorska je bila gospodična Lojza P. Tudi danes je na kolodvoru. Kaj hoče videti in zvedeti, o tem ni treba, da bi nam odgovarjala.

Zvon zadoni, vlak prisopiha, polagoma se ustavi, in začne se letanje sprevodnikov, postrežčkov, pričakovalcev; tu se zamota klopčič, tam se razvije, povsodi živahno gibanje. Naša znanka ima obilo prilike za gledanje. Saj se v takem vremenu vsakdo rad vozi, ako le ima za čim, opravek se pa tudi dobi blizu in daleč. Oči gospodične so obstale tam-le na nekih vratih sredi vlaka, skozi katera je prišel mlad mož in dal svojo dokaj obilno prtljago postrežčku. Ko se je iznebil te sitnobe, stopi lahko raz voz in koraka proti izhodu. Ne zmeni se prav mnogo za ljudi okrog sebe, marveč celó hiti: vidi se mu, da je tujec, ki želi kmalu priti do kakega bivališča. Tudi ko je šel skoro prav mimo gospodične, ni je pogledal, marveč bolj se oziral na prtljago in na nosača, ki je bil pa jako spreten, ter je kmalu dospel na plano pred kolodvor. Naš prišlec ga doide, migne bližnjemu vozniku,

dá nosaču nekaj belega, potem pa pové ime dobro znane gostilne vozniku, kateri švigne po starikavem konju in odvede tujca po raznih ulicah malone v sredo mesta C.

Pred gostilno »pred mostom« obstane voz, in naš znanec izstopi, plača voznika in naroči prihitevšemu slugi, naj poskrbi za prtljago in odnese v majhno sobo, ker hoče nekaj dni ostati tukaj, najprej pa obedovati. Obedovanje v gostilni ima premalo poezije, da bi se ž njim bavil pripovedovalec, ki hoče biti zanimiv. Tudi tujec se ni zabaval, ampak dolgočasno gledal pred-se in ko je ustregel svoji potrebi, prosil je natakarja, naj mu pokaže njegovo sobo.

Tu imamo sedaj svojega znanca Karola Rekarja. V svoji sobici se ozira na svojo prtljago, gre k oknu, da bi pogledal na dvorišče, kamor jedino se je videlo, stopi pred ogledalo: pa vse mu je nekam zoprno, nestrpljivo. »Tukaj sem tedaj, in kaj naj počnem? Domišljjal sem si, da izvršim véliko delo, a sedaj, ko sem tu, izginila mi je domišljija in zbežala srénost, kakor sanje. O kako je vse pusto!« In Karol sede, nasloni se na rob naslonjača in se zamisli.

Povedati moramo, čemu je prišel sem. Imel je v glavi načrt, ki ga je hotel izvršiti. Hotel je dobiti povod ali vzrok, da bi zavihtel močno svojo gorjačo nad katoliško vero in cerkvijo prav tedaj, ko so se vsestransko zanimali za cerkvena vprašanja. Razodel ga je društvenemu predsedniku, ki ga je tudi odobril in priskrbel mlademu možu potrebnih pomočkov. Karol se je hotel v obče kazati za agenta, zakaj s tem imenom bi hodil najlože in najprosteje sem in tje, tudi bi se najbolj odtegnil opazovanju in pozornosti drugih ljudij. Tu med slovenskim in nemškim življem je hotel dobivati zanimivih poročil za svoj

list, in mikalo ga je zlasti, da bi opazil kaj, kar bi bilo v škodo slovenskim težnjam in naporom. Kdo vé, kako bode neki izvrševal ta precej drzni, kakor tudi hudobni naklep?

V prvem hipu se je zdelo, kakor bi Karol obupoval nad svojim načrtom. Polastila se ga je malosrénost, težava se mu je zdela velika, nepremagljiva, vse početje preveč sitno in nepotrebno. Ko bi bil mogel uničiti svoj sklep in predrugačiti svojo besedo, takoj bi hotel, naj bi mu tudi odšel lep dobiček in pa dober glas o spretnosti in zrelosti za taka težka opravila.

A kmalu mu pridejo druge misli. Kaj pa ponos? Naj bi svojo čast in častno besedo sam teptal z nogami? Bal bi se težav in zaprek? »Ne, naj velja, kar hoče: doženem svoj namen, če tudi poginem«, izreče naposled, zamaha z rokama, skoči po koncu in hodi naglo po svoji mali sobi gori in doli. »Še danes grem na delo, pa oprezno in preišljeno, da se ne zaletim, kakor sem se že nekaterokrat.« Zopet se vstopi pred ogledalo, uredi si obleko in pogladi lase, obleče rokavice, vzame v roko palico in gre polagoma po stopnicah.

»Pri tej ali oni cerkvi mora biti. Treba ga poiskati, kaj bi sicer delal tukaj?« Tako misli sam pri sebi, stopi na ulico in koraka naprej, ne da bi vedel, kam gre. Hotel je dobiti in videti nekaj cerkvá, kar tudi v večjem mestu ni težko. Na ulicah se je zanimal živahneje za gibanje okrog sebe. Tudi si je ogledal natančno hiše, napise na koncih ulic, napise prodajalnic in uradov. »Kar človek vidi in vé, vse lahko porabi«, misli si Karol. Pa tudi za ljudi ni bil nemaren, marveč je prav pridno opazoval, kar ga je srečalo.

Tam-le je cerkev. »Velika je dovolj, morebiti je tukaj moj sošolec. A koga

naj vprašam?« Karol je šel v cerkev in si jo ogledal; oziral se je, ali bi našel kakega človeka, katerega bi mogel vprašati o kapelanu Kališu. Sodil je vsaj, da utegne njegov sošolec sedaj biti kapelan. A v cerkvi ni bilo nikogar. Zunaj cerkve vpraša staro ženico, češ, tako bitje vé najizvestneje o kapelanu. A ženica ga debelo pogleda in gre svojo pot. Še le stražnik, katerega je vprašal, povedal mu je stanovanje gosp. Kališa. Bilo je treba iti precej daleč do njegovega bivališča. Prišedšemu tje pa rekó, da ga ni doma, naj torej pride jutri zgodaj, dokler ne ide po navadnih opravkih. Karol hodi potem še nekoliko časa po mestu, ogleduje marsikaj; pa tudi njega marsikdo pogleda. Med drugimi ga sreča tudi naša radovednica s kolodvora, a on ne opazi, da se ona še potem, ko je bil odšel mimo, za njim ozira.

Naposled se naveliča pohajanja po ulicah, zavije jo v gostilno in stopi v svojo sobo. Ker je bilo že temno, prižge svečo, odpre svoj kovčeg, vzame iz njega nekaj rečij, par knjig, zvezkov, nekaj papirja, pisalno pripravo in razloži vse to po mizi. Bodisi, da bi pregnal dolg čas, bodisi, da bi ravnal le po svoji navadi, začne pisati — v svoj dnevnik. I nas zanima dnevnik našega junaka, zato čitajmo, kaj piše.

»Sedaj sem tu, da izvršim prvi čin v svoji igri, v svoji ulogi. Ali morebiti poslednji? Saj se mi zdi, kakor bi bil legel mrak na moje srce, ne obetajoč mi nič dobrega. Že med potom do tu-sèm me je preganjala neka otožnost, katere se tudi sedaj ne morem iznebiti.

A — junak hočem biti. Kaj me more ovirati? In če me ovira, tedaj se bodem bojeval, bojeval do poslednjega izdihljeja. In potem? Ne vprašam, — to me ne briga. Potem ni nič, goli nič. Kaj

bi neki bilo? Na grobu mi bode rastla trava in se redila od mojega trupla — to je vse, to je konec. Sedaj živim, torej sedaj delam. Sedaj hočem zarezati globoko brazdo v lice svojemu času, da se mu bode poznala in ne dala izbrisati z lepa. To je moje posmrtno življenje, moja slava.

S kakšnim delom pa se hočem poslaviti? Res, narediti kaj novega posebnega ne morem in ne nameravam. A pogoj, da se ustvari nova družba, da se doseže popolna zemeljska sreča, je, da se zatré in uniči vse, kar nam krati srečo. In ali ni prav cerkev s svojimi nauki in napravami največja nesreča za narode? Kaj bi sam sebi dokazoval! Kadar bode cerkev poginila, potem je odpravljena poslednja meja popolne slobode. Zato hočem napraviti podkop, da se bode vsaj nekoliko porušilo to poslopje. Ako se poruši del, poruši se tudi celota.

In zakaj neki? Zakaj se trudim v pogubo te naprave? Res ne vem prav določno, a to vem, da mi preseda, da mi je zoprna, da jo sovražim. Vsemu mojemu teženju nasprotuje ta naprava. Zakaj nadleguje ljudi, zakaj jim moti mir? Zatorej boj, boj do poslednjega izdihljeja!

Kako pa je z menoj? Ali imam pravico tako ravnati? Kdo pa sem? — Da, imam pravico, ker tudi jaz sem trpel in trpim prav pod tem jarmom. Celó tu v srcu trpim. Kolikokrat se mi oglašá tu notri glas, ki me proklinja, obsoja. Ako naredim kaj po svoji volji v veselje ali zabavo, imenuje mi notranji glas večkrat tako dejanje — greh. Prav isti notranji glas me nekaterikrat straši, češ, kaj bode po smrti; ta notranji glas me celó odvráčuje od takih dejanj, ki so zame koristna. Od kod je ta glas? Od vzgoje, od naukov materinih

in šolskih. Kako drugačen mož bi bil, ako bi ne čutil v sebi teh vezij! Da sloboden, brez meje, brez ovir! Nihče bi mi ne trgjal iz rok kupe veselja, nihče bi mi ne nastavljal zanj na moji poti. Zato hočem potrgati te vezi in razrušiti temno srednjeveško zidovje, ki me še oklepa, kakor ječa.

Pa, ali bi ne bilo bolje, da bi se pečal s čim drugim? Ali bodem v istini dosegel namen svoj? Ali se niso drugi trudili prav tako, kakor jaz, in niso mogli pokazati naposled nikakega uspeha? Katoliška cerkev še vedno živi in deluje kakor nekdanj.

O, priznati moram: pusto in prazno mi je srce. Kdaj že nisem okusil pravega veselja. Ko sem letal otrok za materjo, ko sem mislil in delal in veroval, takrat mi je bilo srce veselo. A prišli so dvomi, in zagnal sem od sebe, kar mi je bilo poprej drago, tedaj je pa izginila tudi sreča. In sedaj bi mogel srečen biti? Morem-li koga ljubiti? Ženo svojo? Ali me ljubi ona? Uverjen sem, da ne. Ali bi imela take nazore, če bi me ljubila? Ali bi se moglo njeno srce ogrevati za sanjarijo, če bi mene, ki sem ji tako blizu, ki sem ji pred očmi dan na dan, ljubila v resnici? Ne, ne, nečem, ne morem je ljubiti. In ta ljubezen — ali mi ponuja kaj uživanja? Da, uživati hočem, dokler sem še na zemlji, brez zadržka, brez motenja. Pa kaj? No, ne bodem si belil glave; kadar bode dovolj, takrat si porečem: Idimo! in kroglja mi bode pomagala osloboditi se vsehsvetnih bedarij.«

Tako je pisal Karol. Konec tega pre-mišljanja so bile še nekatere besede; videlo se mu je, da se je naveličal te zabave; vstane, hodi po sobi, sam s seboj govoreč: »Sredi dela ne obstanem, do konca hočem izvršiti, bodi tako ali tako. Kaj bi toliko pomišljal! Jaz ali oni: kaj je na tem?«

Karol je šel kmalu večerjat in potem spat. Bolela ga je nekoliko glava, in spanje naj bi ga ozdravilo.

Kako se je drugi dan čudil Štefan Kališ, katehet na mestnih šolah, ko je spoznal vstopivšega Karola kot nekdanjega sošolca. Našega duhovnika — ime smo mu sami prideli — je usoda še kot gimnazijskega dijaka privedla iz Ljubljane v C.; stopil je v semenišče ondote vladikovine in pozneje dobil prav tukaj službo: bil je katehet in pridigar in izvrševal radovoljno še nekaj opravil. — Pozdrav bil je srčen, zakaj Kališ ni poznal delovanja svojega sošolca in je bil ž njim popolnoma odkritega vedenja, kakor bi še bila skupaj na šolskih klopeh.

»I, kaj te je neki privedlo sem?« vpraša Kališ, ko sta sedla, drug drugega še držeč za roko.

»E, kaj? Če hodi kdo po vsem svetu, lahko pride tudi v C. Saj si lahko misliš, katere vrste ljudje ali bitja lazijo po svetu in stikajo po vseh kotih.«

»Tedaj si agent? Ni slaba. Res je ime dobilo nekoliko slabega pomena, a stan ni slab, meni bi bil tudi všeč.«

»Pa menjajva, saj zate ne bode naplačno, ako vidiš nekoliko sveta.«

»Res, prav v našem stanu je jako koristno, ako je kdo videl kaj več nego domačo vas ali domače mesto. Pa pustiva to: povej mi po resnici, kako se ti godi? Ali si srečen, zadovoljen?«

»Kaj bi pravil! Saj je povsod jednako. Študent — postane agent, saj se to vjema že po besedi. Vleklo me je po svetu. A izkusil sem prav mnogo slabega. Dandanes je povsodi sama nevera, sam boj proti duhovščini in cerkvi. Ne verjameš, koliko sem moral že prestati zaradi tega. Kolikokrat sem se potegnul za dobro stvar, za vero in cerkev, pa kolikokrat so me zapodili! Še škodil

sem svoji kupčiji. Prav težko je, pravim, prav težko imeti dandanes vero ali jo celó pokazati očitno.«

»Torej si ti ostal dober in veren, Karol, in prebrodil si toliko sveta? To je prav, to me veseli. Žal, da je res, kar praviš. Potrpjeti moramo in delati z vsemi močmi, da ne bode še huje.«

»Še huje, misliš? Kaj ti je padlo v glavo! Bolje bode, bolje. Da bi le prav začeli, prav delali! Jaz bi ti že povedal, pa saj vem, da nimaš časa, in jaz moram tudi iti po opravkih. Ko bi mogla midva le večkrat skupaj biti! Veš kaj, nekaj bi te prosil: Ali bi se ne dobilo kje tukaj blizu pošteno stanovanje, ako je mogoče, s hrano vred? Kaj hočem v gostilni? Moliti skoro ne morem in v petek bi moral jesti meso. Kako bi mi ustregel, ako bi mi mogel preskrbeti kaj takega! Kaj pa, — ne zameri, tvoja prijaznost me dela drznega, — ali bi me ne mogel morebiti sam sprejeti pod streho za nekaj dnij? Kako bi ti bil hvaležen! Kako prijetno mi bode, ako se kaj pomeniva! Saj veš, mi posvetnjaki se ubijamo z vsakovrstnimi škodljivimi stvarmi, kako lahko pozabimo na to, kar je višjega in dušnega! Koliko bodem lahko pridobil od tebe!«

Kališ se je zamislil; ni vedel, kaj bi odgovoril. To govorjenje mu ni bilo prav posebno všeč, in takoj je čutil nekoliko licemerstva, vendar ni mogel kaj, da bi ne bil zadovoljen, ker je želel njegov bivši sošolec bivati pri njem. »Napačen človek ne more biti«, misli si duhovnik, »sicer bi se ogibal mojega stanú.«

»Res imam še jedno posteljo, ako pride kdo izmed mojih domačinov, a žal, jaz ne obedujem doma, ampak z nekaterimi drugimi sostanovniki pri gospodu S. No, pa nič ne dene. Saj greš lahko v gostilno, saj si lajik; jaz ne

morem in nečem. Bodi, za nekaj dnij ostaneš pri meni. Duhovnik mora biti gostoljuben. Ako bode pa kaj nedostatnega, oprosti.«

S smehljajočim obrazom je šel kmalu potem Karol proti svoji gostilni, da bi dal prenesti prtljago v novo svoje bivališče. Sicer so mu tam zaradi naglega odhoda nekoliko zasolili račun, a on si je mislil: »Trikrat bodem prihranil te novce pri duhovniku. Naj jih ima oštir! Prav je pa, da naredim nekoliko škode temu duhovskemu nepridipravu. E, privijem ga; ne grem pa tako kmalu strani. In kaj še! Morebiti ga pridobim še za-se, in on prestopi k nam, pové nam vse skrivnosti in vse spletke, s katerimi se pečajo ti mračnjaki. In potem stopimo na dan ter razkrijemo svetu sleparstvo te družbe in — in — —.«

Tako je koval Karol naklepe in v tako upanje se je zazibaval, ko je šel za slugo, nesočim prtljago proti stanovanju Kališevemu.

Kališevo stanovanje ni bilo prostorno. Dve sobici mu je odstopil mestni župnik v župnišču, ker ni bilo takrat število duhovnikov popolno. Jedno torej je prepustil sošolcu, dasi ne lahko, vendar pa rad in z dobrim srcem. Karolu je bilo pa to neizrekljivo všeč, ker tu je imel priliko videti in slišati, pa tudi delati, kar in kakor je želel.

Kališ je bil mnogo v šoli, torej ni imel časa, da bi se bavil s prišlecem. Vendar je sklenil, da se bode ž njim pečal, kolikor bode mogel. Takoj prvi dan gresta na sprehod. Vreme je bilo tudi ta dan lepo, gorkota je bila tako prijazna in priroda tako mična, da se ni bilo lahko ustavljati njenim vabljivim prijetnostim. Karol je bil v velikem mestu, znal je govoriti in se sukati v besedi, da je bilo tovarišu le veselje. Da je bilo vse res, kar je govoril, tega

nečemo trditi. Po raznih ovinkih pride Karol do svojega predmeta.

»Čuj, kaj ti pravim, Kališ: z verskimi dvomi pa le ni, kar si bodi! Verjemi, jaz sem dober, veren katoličan — vsaj bil sem tak, — a dvomi, dvomi!«

»Ne brigaj se zanje! Mnogi trpé zaradi njih, a ne škodijo jim, izkušnjave so.«

»To bi že bilo, izkušnjave. A kadar se zdi, da so dvomi opravičeni, kadar ne moreš ugovarjati, dvomov ne pregnati!«

»Nič ne dene: prav tedaj so izkušnjave hude in tudi nevarne. Treba pa je imeti tem trdnejšo vero, tem močnejšo voljo, čim hujši so napadi na našo krepkost in stanovitnost.«

»Ti me ne umeš«, odvrne nekako nevoljen Karol. »Jaz pravim, da je takrat nemogoče pomagati si, kadar se dvom opira na resnico, na izkušnjo.«

»Tak dvom da bi mogel biti v pravem verniku? Ne, prijatelj, to ni možno. Dvomi imajo le navidezno podlago, nikdar pa ne prave, resnične. Naša vera je resnična, zato ne more nobena druga resnica nasprotovati naši resnici. Kar pa nasprotuje veri, to ni resnično.«

Karol je bil v nekoliki zadregi. Videl je, da na to stran ne sme siliti naprej. Zato poskusi drugače. »Povej mi, dragi moj, ali ti ni nikdar prišla misel, da bi vsa naša vera utegnila biti le prevara? Bodi odkritosrčen, saj sem tudi jaz proti tebi, in prijatelju tudi smeš nekoliko zaupati.«

Duhovnik mu pogleda čudeč se v obraz; oko obstane mirno in trdno. Po kratkem molku izpregovori:

»Prijatelj, da bi mi taka misel ne bila prišla mimogredé, kakor prihajajo razne druge misli, tega ne tajim. A da bi bil tako mislil resnobno, ali da bi sedaj tako mislil — ne, nikdar.«

»Ne, ne; ti nisi odkritosrčen. Saj vendar veš, s kom govoriš. Kaj bi neki

meni zakrival? Tako pač lahko govoriš neukim in neizkušnim, a meni, meni lahko govoriš tako, kakor govoriš z duhovniki, s tovariši. Ali ne velja, kar pravi nekdo, da se čudi, „quod non riserit haruspex, haruspicem cum videret?“¹⁾ Saj bi ne bil prvi ti, ki bi pripoznal to stvar. Imel sem opraviti z bistroumnim duhovnikom, ki mi je naravnost povedal, da je prazno, neresnično, izmišljeno vse, kar uči. Kaj praviš ti na to?«

Kališ je strmел in debelo gledal spremeljevalca. Ni prav vedel, ali se šali, ali govori resnobno. Ko ga pa tudi oni gleda naravnost in celó drzno, z nekakim čudnim ognjem v očeh, povese Kališ pogled in reče mirno:

»Ne morem verjeti kaj takega. Ako je pa vendar-le tak duhovnik in ako je tako govoril, tedaj naju mora biti groza takega človeka. Pa ne vem, kaj neki hočeš. Ti si rekel, da si veren, in sedaj mi govoriš, kakor mi doslej še nobeden brezverec ni govoril.«

»Ha, vrlo dobro, dragi moj! Ali nisi spoznal, da sem te samo izkušal? Sedaj te poznam, sedaj vem, da si mož po volji božji. Pozabi to, sedaj ti zaupam še bolj. Saj veš, dandanes, ko je vse neverno, mora biti človek oprezen. Celó vsakemu duhovniku ne moremo zaupati. Saj veš, kakšni smo bili v šolah.«

»Kar se tega tiče, — da, bil sem vesel, a vest mi ne očita ničesar iz onih let. Hvala Bogu, mojega tedanjega življenja me še danes ni sram.«

Karol je izprevidel, da se mu je napad ponesrečil, zato se je potuhnil še ob pravem času. Prav razodeti se še ni hotel, ker mu je bilo mnogo na tem, da ostane v bližnji dotiki z duhovnikom-sošolcem. Čitatelj je pa videl, kako

¹⁾ »Zakaj se ne smeja prorokovalec, ko vidi prorokovalca«, t. j. duhovnik, ko vidi duhovnika.

zvit in prekanjen je bil Karol. In ako mu ni jasno, kaj je neki nameraval in kaj je pričakoval prebrisani časnikar, povemo njegovo čudno mnenje o duhovnikih. Mislil je namreč, da mnogi duhovniki, vsaj duhovitejši in izobraženejši, sami ne verujejo tega, kar učé. In sklepal je, da bi trebalo poiskati prav takih duhovnikov, izviti jim njih pravo mišljenje in potem postaviti jih v boj proti drugim. Na ta način bi se morala cerkev in vera uničiti sama po sebi. — Tako je modroval Karol in želel sam iti na delo. Kako je to delo začel, znano nam je sedaj. Prav svojega sošolca Kališa je imel za takega duhovnika, ki veruje toliko, kolikor on — Karol — sam. Zato je poskusil spraviti ga do tega, da bi izpovedal svojo pravo misel. Rekel si je: Bistroumen je dovolj, ali vsaj nekda je bil, sošolcu bode pa tudi odkril svoje prepričanje. A — ni šlo.

Kakor je Kališa osupnilo govorjenje Rekarjevo, tako je nasproti tudi poslednji nekoliko čudno gledal, ko se mu ni kar nič posrečilo, kar je nameraval. Vendar ga to ni uverilo, da je duhovnik prepričan o svoji veri, ampak slutil je, da je ta le toliko potuhnen in njemu

samemu dovolj ne zaupa. Zato sklene takoj popraviti to nezgodo in se Kališa lotiti po drugi poti.

Domov gredočima je govorica zastajala. Skoro molčeča sta stopila v domačo vežo. A Karol je želel ostati še nekoliko dalje zunaj in se zato poslovil od duhovnika, ki je korakal po stopnicah naravnost v sobo. Tu je vzel v roko knjigo, naredil čez se križ, pokleknil in molil. Nikogar ni bilo v sobi razven njega, a on je ravnal, kakor bi ga vse videlo. Vendar ga je kmalu videl nekdo. Nekaj časa namreč pozneje pride domov tudi Karol. Tiho stopa po stopnicah; po cesti ropota težko obložen voz, zato ga ne more čutiti živa duša. »Kaj neki dela sedaj moj goreči prorok«, pravi Karol sam pri sebi. »Ujeti ga moram, sedaj je prilika. Nagloma vstopim, da vidim, kaj počenja.« Rečeno, storjeno. Potrka in urno vstopi. Tam na klečalniku kleči Kališ, roke ima sklenene, le pogled je obrnil v prišleca. »Oprosti«, reče Karol, prišel sem, predno sem opravil. Tako hitro mi je dolg čas. Pa ne smem te motiti.« Izpregovorivši gre v svojo sobo, duhovnik pa opravlja dalje svoje molitve. (Konec.)

N a d a.

Vse tiho, mrtvo, brez življenja,
Vse tiho, mrtvo noč in dan . . .
Ob križu križ se kvišku vspenja.
Preveva z vonjem tihi stan
Grobóv povéšeni nasád.
Počiva v tleh teles razpád.
Jaz hodim često na grobišče,
Sém drugi ne zahaja rád.
V življenju vsak življenja išče,
Zemljanom mnogim pa se zdi,
Da tu ga najti móči ni. —
In vendar — kader sam korakam
Na tiho grobje, kraj mirú,
Od žalja, od strahú ne plakam:
Na svetem kraju nem počakam,

Ker tajno zrém življenje tu.
Devico s krilom zrém bliščečim,
Kot bi prirasla iz grobov,
S pogledom čistim, hrepenečim
Z drevesa trga si cvetov.
Iz néba ni — tje vroče vzdihe
Pošilja pred prestol Njegov;
Iz zemlje ni — tam vlada smrt.
Devica spaja gróbe tihe
Mrličev in nebeški vrt.
Kot zóra — ona vedno mlada,
Kot cvet po solncu hrepeni,
K nebesom duša nje kipi,
Od vekov nad grobovi vlada:
To je, to je — vstajenja nada.

A. M.

za zasluge. Ko mu je pristav to — za marsikoga preveselo — novico povedal, obrnil se je Urh Trpotec nevoljen ter zagodrnjal: »Bedaki, čemu mi bode? Meni ga ni prav nič treba.«

Prejel je srebrn križec za zasluge, sebi v jezo in nevoljo, nikomur ne v žalost.

Marsikaj sem še čul o Urhu Trpotcu, a vsega povedati ne smem in ne morem.

Podgoričan.

Junak sedanjega časa.

(Odlomek iz življenja. Spisal X.)

(Konec.)

IV.

O, Hamlet, what a falling off was there!
From me, whose love was of that dignity,
and to decline

Upon a wretch.

Shakespeare: Hamlet.

Čitatelj, ki je vaje zapletenih dogodbe v povestih, pogreša morebiti oseb v naši sliki. A kaj! Več jih ne moremo tirati na pozorišče, kakor je treba. Naš junak ni mogel priti naglo v društveno življenje v C., saj je poznal mesto še le po zunanem licu. Vendar mu je pomagal ugoden slučaj, da se je deloma otresel dosedanje tesnobe in prišel v pravi »tok življenja«, kakoršnega si je želel.

Poteklo je nekaj dnij po poslednjem pogovoru med znancema. V teh dneh je Karol pridno pisal, pa poskušal tudi dobiti vsaj za silo kako stalno mesto ali službo v C., ker ga je jelo skrbeti njegovo stanje. Agentovski posel, ali bolje videz, da je agent, služil mu je prav dobro nekaj dnij. Ako je pa hotel tu ostati dalje, moral je misliti, da bode vzbudil pozornost. Zato je nameraval poprositi za kako mesto v pisarni, katerikoli, najrajši pa v uradni, javni. In res se mu je to posrečilo s pričevali

srednjih šol, zlasti, ker je bil nekoliko časa pravnik: priporočil se je tamošnjemu notarju tako, da ga je sprejel za perovodjo z ugodnimi pogoji. Iz stanovanja pri sošolcu se je preselil v stanovanje, katero je imel plačevati na mesec.

Neko dopoldne gre Karol po mestnem trgu. Bilo je tu živahno gibanje; saj treba zjutraj nakupiti vsakdanjih stvari za kuhinjo, zato imajo ženske redno opravke na trgu. Prav pred Karolom gre gosposka ženska oseba z nekaterimi reči v rokah. Zdelo se mu je, kakor bi mu bila znana, zato je stopal skoro tik za njo. A v tem hipu se pridrvita dva dečka, sujeta in porivata, ne meneč se za ljudi in jeden se zakadi naravnost v osebo pred Karolom. Nerodnež ni nič gledal, kam se bode zaletel. A ko vidi, da je izbil iz rok zavoj oni ženski, in je po tleh padlo nekaj blaga in pa drobnjave, zbeži, kakor bi ga bil odnesel veter, drug pa za njim. Jeza ni pomagala nič, treba je bilo pobrati. A

ko se ona oseba skloni, pristopi hitro Karol ter ji pomaga vljudno in prijazno pobrati blago, ki je bilo padlo in se razvilo po tleh.

»Blagovolite sprejeti! Ti grozni dečaki! Trebalo bi klicati stražnike.«

»Hvala vam, gospod. Kako sem se prestrašila! Vsi živeci so razdraženi. Malone padla sem; pa sedaj je dobro. Še jedenkrat, hvala vam bodi za vašo pozornost!« In oseba mu pogleda v oči, jednako pa pogleda tudi Karol novo znanko.

»Čemu hvala?« odvrne Karol. »Dolžnost je, da smo postrežljivi, zlasti tako nežnim gospicam.«

Videlo se je, da je hotel Karol biti ljubezniv v besedah. Tako govoreč stopita oba nekaj korakov dalje, kar sama ob sebi začneta iti skupaj, in razplete se med njima pogovor. Kaj bi ne med mladimi ljudmi! Karolu je ugajalo to tovarištvo in znanki tudi. Imenoval jo je gospico, česar se ni branila, in tako je sklepal, da je še neporočena. Karol sam ji pové, da je še le malo časa v tem kraju, pa da mu ugaja, in se želi tukaj nastaniti.

Konec ulice hoče zaviti gospica na stran v ožjo ulico in se posloviti, a Karol jo spremi še dalje prav do njenega stanovanja. Ko se poslovita, izreče mu gospica željo, naj jo obišče, on pa obljubi, da stori to prav kmalu in z veseljem.

Žarečim obrazom je stopila Lojza P. v svojo sobo, kjer je stanovala s svojo materjo. Odložila je malo breme, stopila pred ogledalo in se nasmehnila. Bila je sama seboj zadovoljna. »Sedaj, ali pa nikdar več«, reče sama pri sebi. »Oh, kako sem vsa zbegana! In srce mi tolče. Skoro bi dejala, da sem se ujela. Ali pa ne morebiti on?« — Stanovanje Lojzino je bilo jako lepo. Vse je bilo

nekako razkošno, mamljivo, kazalo je, da je imovita. Njen oče je bil trgovec in imel razprostrano trgovino. V njegovi hiši se je živelo potratno, v veliki obilici. Njegovi znanci so trdili, da ne bode šlo po tej poti dolgo naprej. Res napové nekega dné, da je propadel; napravi se razprodaja in vršé se razne homatije. V obče so mislili, da je pošlo vse imetje, blago in denar. A v istini je znal prebrisani, a brezvestni trgovec rešiti veliko svoto za-se, za ženo in jednega otroka — svojo hčer Lojzo. Kmalu potem pa umre nagloma, zadel ga je mrtvoud. Umrl je brez priprave na smrt.

V hiši našega trgovca je vladala popolna brezbožnost. Za cerkev se ni brigal nihče, posta niso poznali, molitve tudi ne. Lojza P. je bila vzgojena čisto brezversko. Zato ni čuda, da je bila igrača svojim strastem. In kako silne so bile te strasti, ker jih ni krotila pametna mati, marveč jim le stregla! Zgodaj je zapravila nedolžnost, a za sramoto se ni dosti brigala. V taki družbi, v kakoršni je živela Lojza, dá se vse prikriti, in sramota je le nekak zastarel pojem. Lojza bi se bila vendar še omožila; a ko je propadla očetova kupčija, odvrnilo je to snubače. Odslej pa ni vprašal po njej nikdo več. Zato umemo lahko, da jo je vnela vsaka prilika, ki ji je obetala snubača. Kdo bi ji zameril, da se je želela možiti!

Tudi Karol je bil vesel novega znanja. Saj mu je bilo življenje v C. skoro že pustno, in njegovi naklepi ga niso navdajali s tolikim navdušenjem, da bi ne gojil še drugih želj.

Nekoliko premembe je napravila v njegovem življenju občna razburjenost zaradi nekaterih dopisov in sestavkov v večjem dunajskem listu, ki so bili ostro namerjeni proti duhovščini in proti

Slovincem. V kavarni je vlekel Karol na uho in tako zvedel nekoliko o javnem mnenju. Nekateri so odobraval, drugi pa so obsojali tako pisarjenje, ki je bilo neresnično in jako žaljivo. Ugibali so tudi, kdo bi bil pisal take sestavke, a nič zanesljivega niso mogli pogoditi. »Torej nekaj sem vendar le storil«, rekel si je Karol zadovoljen in si mel roke.

Drugi dan proti večeru je potrkal Karol na vrata Lojzinega stanovanja, oddavši poprej postrežnici svojo naslovnico. Bil je sprejet pristrčno, mati in hči sta ga obsipali z vljudnimi izrazi. Povedal je, da je bival že več let na Dunaju, a da je sedaj prišel po opravkih v C., kjer utegne ostati dalje. Povedal pa ni svojega značaja, še manj pa, da je oženjen.

Kmalu je opazil Karol, kakšne nazore imata ženski. Znal se je ravnati po njih, zlasti se je znal prav hitro udomačiti. Ko je odhajal, vabili sta ga obe, naj kmalu zopet pride delat jima družino.

In Karol je prišel zopet, prihajal je pogostoma, da so ga poznali že vsi v hiši in se popraševali, kaj bode iz tega. Radovednost je zvedela, da je on perovodja pri notarju S., dobrohotnost je dostavila, da se ženi pri P.-ovih, hudoben jezik pa je govoril vse drugače.

Na Martinovo je drčal mal voz po gladki cesti iz C. proti severni strani. Spredaj je sedel voznik, zadej pa naš Karol. Bril je precej oster veter in snežinke so naletavale. Pesnik bi bil imenoval vožnjo prijetno, ako bi bil zavil v gorak plašč, slikar bi bil opazoval slikovite prizore: gola drevesa in pod njimi kope listja, prezebajoče tičke, velo travo, snežinke letajoče v vetru sem in tje, kvišku in zopet proti tlom, a naš junak je bil zamišljen. V kratkočasnem pogovoru mu je pravil neki

mož, ki je imel opraviti pri notarju, o imenitnem kapelanu, ki je v hribih štiri ure hoda od C. Pravil je, da je ta duhovnik posebnež, ki opravlja hribovcem duhovska opravila jako hitro, a poleg tega, da je učena glava, kakor malo takih. Karola je zanimalo to poročilo. Slišal je pozneje tudi, da so ga menda deli v hribe »za kazen«, ker je preveč slobodomiseln. Torej je bil vsakako imenitna oseba, in ko se je bil ponudil neki opravek ne daleč od one vasi, porabil je Karol to priliko, da obišče moža, kateri je vzbujal za njegove namene nove nade.

Pot po hudem klancu ni bila sicer prijetna niti za konja, niti za Karola, ker se je voz pomikal le polagoma, a porabil je Karol čas v to, da je sestavil prav določen in jasen načrt za ravnanje in govorjenje.

Popoldne ob dveh se ustavi voz pred vaško krčmo. Blizu nje se je dvigal veličasten zvonik proti nebu. Okolica je bila lepa, in nič ni kazalo, da bi mogel biti tukaj človek za kazen. Karol skoči raz voz, otrese si suknjo, potolče na trd klobuk, da bi se iznebil prahu, in jo mahne v gostilno. Imel je srečo: zaželenega gospoda je dobil v gostilni. Saj je bilo Martinovo, in ta dan — kakor pravijo — krsté vino.

Kaj je bilo bolj naravno, kakor da sta se pozdravila, ako tudi ne pristrčno! Saj v mali sobi, kakoršna je bila naša gostilna, niso ljudje ločeni, ampak pivci se hitro združijo. Karol je jedel in pil, ker je potreboval obojega, postal je dobre volje in prikupil se je kmalu navzočim.

Tekla je beseda, tekla je tudi kapljica. Oštir je vedel mnogo domačih stvari, katere je povedal, gospod kapelan tudi ni molčal; prihajali so v sobo drug za drugim: sosedje, občinski pisar, učitelj,

da je bilo naposled jako živahno. Karol pa je pazil na vse in se ni dal pre-motiti vinu. Bistro je opazoval kapelana, in zaničljiv nasmeh se mu je zazibal na ustnicah ob vsakem pogledu na duhovnika, ki je mnogo preveč pozabil na svoj stan in pa na kraj, kjer je bil. Drugim pivcem je bil njih »veseli« kapelan jako všeč: če so brili norce, če so kleli, če so grdo govorili, on je vse prenašal. Seveda so zmajevali župljani in župnik z glavo in govorili le s pomilovanjem o nesrečnem duhovniku; tudi mu je župnik rekel marsikako svarilno besedo. Nič ni pomagalo: »Dandanes smo slobodni«, odgovoril je navadno in šel po svojih potih. Ob drugih prilikah pa je povedal temeljiteje svoj zagovor: »Jaz storim dolžnost v cerkvi, za druge stvari ne brigaj se nihče!«

»Ali mi dovolite, da povem, kaj se godi na Dunaju?« vpraša Karol na glas zbrane goste.

»Povejte, povejte!« začuje se od vseh strani.

»Z Dunaja bode prišla popolna sloboda, da bomo verovali, kar bomo hoteli, delali, kar se bode komu ljubilo. Samostane bodo odpravili, menihe in nune pa bodo poslali nazaj na njih dom, da bodo, kakor so bili preje. Pridiganje po cerkvah bodo odpravili...«

»Joj, joj, čujte! Ali je res? Konec sveta bode.«

Zares se je bil spravil Karol na konja zoper cerkveni in državni red, kakor ga tako radi mnogi zasedajo, da begajo ljudstvo. Kapelan je čul, kar je govoril prišlec in tudi razumel. Ni vedel, kaj bi počel. Naposled vzame palico, katero je nosil vedno seboj, plača račun in gre. Bilo je to jedino pametno, kar je mogel storiti. Kar stopi Karol za njim in ga prosi, da bi smel nekoliko priti

k njemu, kar mu oni rad dovoli in ga celo povabi k sebi.

»Kaj, konec sveta? Jaz pravim, vere in cerkve bode konec«, roti se Karol.

Naš junak je poznal premalo kmetiško ljudstvo. Mislil je, da se dá takoj potegniti na katerokoli stran. Ko so pivci opazili, da govori zoper vero in cerkev, godrnjali in zabavljali so čeznj dovolj glasno.

Dostojnost nam ne dovoljuje, da bi navajali še dalje Karolovo govorjenje; konec je bil, da mu je oštir prepovedal tako govoriti in mu svetoval, naj zapusti takoj njegovo hišo.

Prvi poskus, da bi storil kaj proti veri med kmeti, ponesrečil se mu je tako, kakor pri Kališu. Zato je le težko krotil nevoljo, ko je hitel iz gostilne proti cerkvi in župnišču, da bi dobil novega duhovskega znanca.

»Zdravi! Vi ste zanimiv mož«, pravi mu kapelan, ko ga posadi za mizo, »a ne vem prav, s kom imam častno priliko govoriti.«

»Z uradnikom iz mesta. Rad spoznavam ljudstvo in je izkušam. Vi me danes niste prav umeli, ako ste odšli zaradi mojega govorjenja. Menite-li, da sem mislil vse resnobno, kar sem govoril? Bežite no! Vendar povedite mi, kaj pa vi mislite o tem? Slišal sem, da ste razumen in učen duhovnik. Menite-li, da ne bode naposled zasijala dôba také slobode? Sedaj pridigate vi na javnem mestu; a pride čas, ko bodo nastopali pridigarji moje vrste.«

»Ej, kaj mi to! Takrat nas ne bode.«

»Ne, ne, ne pustim vas. Povedite mi odkrito — saj vem, da ste moj somišljenik — kaj mislite o veri, ki vlada dandanes med ljudstvom?«

»Vsaka dôba ima svojo vero, in ž njo treba računati. Kakšna pa pride, tega ne vem. Upam pa, da pride dôba

vzvišenih vzorov, o katerih nam govore novodôbni misleci in pesniki.«

»Ha, vrlo, vi ste mož!« reče Karol, poskoči na noge, ter gorko stisne roko duhovskemu somišljeniku. »Tako še nisem slišal, da bi govoril človek iz vašega stanú.«

»Za to se ne brigam, kaj mislijo drugi, jaz se brigam za to, kar zahteva 19. vek. Da, da, dovolj sem čital in mislil, hodil sem po svojih potih, nisem prisegel na to, kar so mi rekli učitelji in tako sem si ohranil zlato slobodo prepričanja.«

»In slobodo uživanja«, dodá sam pri sebi Karol.

Mi pa moramo dostaviti, da učenost našega moža ni bila tako velikanska in njegovo prepričanje ne posebno trdno. V hogoslovju se je učil površno in le toliko, da je lezel od letnika do letnika, pozneje pa nič več in je skoro še to pozabil, kar je prej vedel. Rad je bral knjige in časopise v novodôbnem duhu pisane, nikdar pa ne temeljitih del. Postal je tako — sam je bil tega kriv — nesrečen duhovnik, ali bolje rečeno, nesreča za duhovnike, ker njegovo mišljenje in ravnanje je bilo vsem, ki so ga poznali, v bridko žalost. A pomagati si ni bilo možno: mož je bil nekako popularen, kakor bi rekli, in bati se je bilo vselej pohujšanja in nemirov, kadar so hoteli kaj ukreniti proti njemu. Čitatelju naj se to ne zdi čudno. Človek je človek, deni ga v katerikoli stan hočeš. Duhovski stan pa je božja naprava, ko bi odpadla tudi polovica duhovnikov.

»Gospod kapelan«, zakliče navdušeno Karol za nekaj časa, »ali smem te vaše izjave zapisati in priobčiti?«

»Čemu to? Bodite pametni! Tako govorimo med sabo, to je naše zasebno mnenje. Za javnost to še ni. Za javnost se mora delati bolj počasi, bolj pre-

vidno. Treba v mičnih spisih, v povestih in pesnih delovati na veliki narod. A take izjave . . . čemu? Pustite to!«

»Čemu? pravite. Jaz pa mislim: Resnica na dan! Ako ste prepričani, povejte to vsakemu človeku! Ako ne, ne delate značajno.«

Preveč resnice je bilo v teh besedah, kakor da bi se bil mogel duhovnik jeziti nad Karolom.

Pogovarjala sta se znanca še o marsičem, in skoro mračilo se je, ko je od drdral Karolov voz po klancu proti mestu. Naš junak se je radoval, kakor je rekel, »svoje zmage« in premišljal, kako bi vse to porabil za list.

Danes je Karol pisal precej dolgo v noč, a drugo jutro tudi dolgo spal, da je zamudil celó dober kos službene ure.

»Včeraj pa ste šli na deželo, gospod Rekar. Radovedna sem, kaj vas je vleklo tje«, vpraša ga zvečer Lojza.

»Ni vredno, da bi imenoval. Uradni posli, saj veste.«

»Vi se izogibate; no, nič ne dene. Ali nameravate tukaj ostati dolgo, morebiti celó ustanoviti si svoj dom?«

Karol jo pogleda, a tudi ona mu je pogledala v oko tako čudno vprašajoče, da je bil malo zmeden. Oni večer jima ni tekla govorica.

V.

Horatio, I am dead;
Thou liv'st; report me and my cause aright
To the unsatisfied.

Shakespeare: Hamlet.

Nekateri dogodki v našem življenju so usodni. Privedejo nas do trenutka, ko se moramo odločiti za to ali ono stran, poprijeti se prve ali druge poti. In kakor se odločimo, tako se odloči tudi naša usoda. Tak trenotek je prišel tudi za našega junaka. Karol je poleg vseh zamotanih razmer prišel v najsitnejšo:

v denarsko zadrego. Sam ni vedel, zakaj, a vendar zgodilo se je, da mu z Dunaja ni več dohajal denar. Pisal je in prosil, zahteval, pojasnjeval, a nič ni pomagalo. Takoj po onem obisku, o katerem smo pripovedovali v prejšnjem poglavju, poslal je bil uredništvu dva ognjevita sestavka: v enem je pisal o licemerstvu duhovščine, ki ima sama drugačne nazore, kakor pa uči javno, in za dokaz je obetal, da navêde istinite vzglede; v drugem pa je govoril o zatiranju nižje duhovščine po višji duhovski oblasti in za dokaz se je skliceval na duhovnika, ki je zaprt že nad 30 let v samostanu N. Sestavki so vzbudili sicer občno pozornost, a pisatelja so pahnili v pozabljivost. Karol ni mogel zvedeti, zakaj. Razlagal si je pa, da je utegnilo lastništvo lista imeti kake sitnosti zaradi onih spisov, ali da je odpadlo nekoliko naročnikov. Sestavka sta bila res pisana z žveplom in žolčem.

Zadrega je rastla od dné do dné. Plačilo od notarja ni bilo majhno, vendar pa nezadostno za njegove potrebe. Hotel je iti nemudoma na Dunaj, da bi sam osebno razvozlal ta usodni voz, a nekaj ga je zopet zadrževalo: razmere med njim in Lojzo.

Ko je bil skoro že v stiski, šinila mu je neka grozna misel v glavo, katero je pa odobril in sklenil, da jo kmalu izvrši.

Karol ni prezrl, da je bila Lojza proti njemu bolj kot navadno prijazna. Tudi je spravila govorjenje tu pa tam na možitev. Da ima denar, to je ne samo slišal, ampak tudi videl. In njemu samemu se je zdelo, da se nekako vjema ž njo, da mu ugaja ta ženska, dasi ni vedel, zakaj. Ne samo nedolžnost, ampak tudi pokvarjenost, pregreha je večkrat mična. »Kaj torej, ko bi se na-

videzno ž njo poročil, potem pa pobegnil v Ameriko ali v Švico?« Ni upal, da bi šla ž njim, še manj, da mu bode dala denarja — »brez ceremonij«, kakor je rekel.

Odslej je bil ž njo še prijaznejši in nekega dné je besedo zasukal tako, da se je ženitev umevala kar sama ob sebi. Zastran bodočnosti je zatrjeval, da mu je to najmanjša skrb; tudi je bila Lojza z materjo vred preverjena, da je jako zmožen in mu ne more oditi lepa sreča. Nameraval je v tujini pečati se jedino s pisateljevanjem; saj je ta posel za nekatere ljudi jako ugoden, in Lojza si je dala to kaj rada dopovedati. V Ameriko ali pa v Švico iti, to jo je mikalo že zaradi njene precej žalostne preteklosti.

V teh načrtih in bojih je priplavala Karolu pred dušne oči večkrat kot čudovito lepa podoba — blaga žena, Tekla z lepim detetom. »Kaj neki dela sedaj? Kako skrbi za moža! Kako pretaka solze! Ali ni bolje, da hitiš nazaj, kamor te kliče dolžnost, nego da si tukaj v grozni nevarnosti?« — Tako ga je opominjal spomin na ženo, opominjala vest kot rešilni angelj, naj krene ob pravem času s poti pogube. A ni mu dalo. Kaj mu bode uboga žena? On rabi denar, zakaj skoro gotovo mu je ušla služba pri listu — in za Teklo je še vedno čas, saj mu ne uide, dobi jo, kadar jo le hoče. — Tako je gojil Karol grde misli, in čim dalje se je pečal ž njimi, tem vablјivše so se mu zdele. »E, kaj!« reče naposled, »ako mi ne bode všeč ta Lojza, pustim jo, pa je stvar končana.«

Ker se je Karol že enkrat ženil, bili so mu dobro znani vsi poti do namere. Vse bi še šlo, le potrebna spričala dobiti, n. pr. da je samec ali neoženjen, to bi lahko delalo zapreke. »Kaj pa, če pride stvar na dan?«

Karol ni bil v sklepah trd kot jeklo; večkrat ga je strah navdajal prav resnobno. Ognil bi se temu slučaju, ko bi šla brez ženitve v tujino. A, ko sproži to misel Lojzi, pogleda ga jezno in reče odločno: »Drugače ne, kot če sem vaša žena.« Vedel je, da se bode držala tega sklepa trdno, zato ni silil vanjo, ampak pripravljaj prav skrbno vse, česar je bilo treba.

Zglasita in predstavita se župniku; že ima Karol potrebne dokaze v rokah, celó spričevalo o samskem stanu, katero je pa sam napravil, torej ponaredil uradno pismo. Takoj po božiču bi imela biti poroka. Karol je bil v groznicah skrbeh, najrajši bi bil vse podrl ali pa ubežal; a ostal je, hudobija je imela že preveliko moč do njega. V tem času si je tudi priskrbel strupa za skrajni slučaj.

Toda župnik, ki je imel oklicati nevesto, bil je previden mož. Zdelo se mu je, da tukaj ni vse v redu, zato je pisal uradno na nekaj strani in po prvem oklicu zvedel, da je mož že oženjen. Osupnil je in ni vedel, kaj bi storil: ali bi izročil to stvar gosposki, ali bi ga sam posvaril.

A nesreča Karolova je prehitela dobrohotnega župnika. Z Dunaja dojde na mestni urad vprašanje, je-li tukaj tak in tak človek, tega značaja, došel ob tem času i. dr. V osebni popisnici je bilo zapisano, da je oženjen. Kmalu ga zasledi stražništvo, pokliče ga pred-se, popraša njegovega gospodarja — in zve, da se ženi, da je na oklicih.

»Vse je izgubljeno«, misli si Karol; »tu ne smem ostati. Torej treba bežati. Kam? Na Dunaj; tam dobim denarja in potem naprej. Ako pa ne bodem mogel, tedaj naj pokaže strup svojo moč.« — Ponos njegov je bil pobit; vedel je, da je v vrsti navadnih zločincev. Dobro se je zavedal, da je druga

ženitev, dokler živi še prva žena, zločin po državnih zakonih.

Karol je sicer bežal, a policija je o tem takoj zvedela. Izstopivšega na Dunaju povabita hipoma dva stražnika, naj gre ž njima »v imenu zakona«. Dve uri poznej je bil Karol v preiskovalnem zaporu. — —

Hiteli smo s pripovedovanjem in opustili vse malenkosti, ker nimamo radi opraviti s kriminalnimi stvarmi. Prav zato hitimo še bolj in preskočimo deset dnij. Karol ni več v zaporu, ampak v bolnišnici v notranjem delu mesta. Pot pa, ki ga je pripeljala tje, bila je res strašna. V zaporu je bil izgubil Karol ves pogum. A grozno se je jezil in kled. Ni hotel pripoznati, da je sam kriv vsega, le drugi so se mu zdeli krivi, zlasti duhovniki. V tem vedno bolj divjem stanju se mu je začel mračiti duh, žalost ga je obhajala, in v nekem mrklem trenutku použije skrbno spravljene strupe. Kmalu se pojavijo hudi učinki: silen krč, grozno zvijanje, med katerim je nesrečnež divje kričal. Videlo se je, da Karol ni použil pravega strupa, ki umori hipno. Morebiti se je zmotil, ko ga je izkušal dobiti, ali pa je bil prevarjen. Hitro pride zdravnik, spravi mu nekaj tekočine v grlo, in na to se kmalu pomiri zastrupljenec. Dasi je užita tvarina delovala počasi in je zdravnikova pomoč nekoliko ustavila njeno silo, vendar je trpel Karol grozne bolečine. Proti večeru istega dne se je zavedel in spoznal, da je v bolnišnici. Povedó mu, kako je prišel sem. Bil je mirnejši, ker ga je prevzela silna slabost. Po noči pa se povrnejo bolečine. Grozno je vilo moža, otepaval je okrog sebe, obraz je bil nečloveški. Zdravnik je napovedal, da ne ozdravi več, da pa ne bode umrl takoj, ker bode drobovje otrpnelo le polagoma.

Drugo jutro je stala lepa, pa bleda, vsa objokana žena zraven bolnikove postelje. Bila je Tekla, Karolova žena. Pero je nezmožno, da bi popisalo srčne bolečine uboge soproge, ki je trpela tako po nedolžnem. A v taki nesreči imajo ženske mnogokrat neverjetno moč. V trpljenju so — dejal bi — močnejše in bolj junaške, kakor smo moški. Ker ni mogla moža vzeti domov, ostala je v bolnišnici in mu stregla. In kako! Redovnice, usmiljene sestre, so občudovale požrtvovalnost slabotne žene, ki je tako neumorno povračevala z dobroto najgršo moževo nehvaležnost. Tej ženi je cvetla živa vera v srcu, in zato je hotela vsaj sedaj pred smrtjo pripraviti moža do spoznanja resnice, do sprave z Bogom. Po dnevu se je Karol zavedel, dasi bolečine niso ponehale. Kdor bi bil videl Karola nekdanj in sedaj, rekel bi bil: »Kaj je človek, kaj je njegov ponos!« Izprva je še klet in se rotil, potem pa samo vzdihoval.

Neizrekljivo milo in sočutno ga je tolažila Tekla. Brisala mu je pot s čela, pripravljala mu vse, kar je naročil zdravnik, in izvrševala tudi najtežavnejšo postrežbo.

»Oh, moj Karol, ne obupaj! Morebiti še ozdraviš, saj je Bog dober in usmiljen.«

Karol se je obrnil v stran. A ko je govorila na ta način drugič in tretjič, bil je mehkejši in je poslušal ženo. Bolečina je dober pomoček proti napuhu. Dokler je brezbožnik zdrav, šali se z vsem in zaničuje Boga. Kadar ga pa podrè bolezen in ga prevzame bolečina, tedaj je voljniji in občutljivši za tolažljivo besedo.

»Tekla, pusti me, ne morem verjeti. Tvoja vera je dobra za-te, za-me ni in ni bila. Rajši me pusti, da umrem tako!«

Tekli je pokalo srce. A molila je in vzdihovala skrivaj in — upala. Bolniški duhovnik je prišel tudi h Karolu. Vedel je, kako je prišel sem in kako misli o veri, zato ga ni nagibal nagloma, naj se spravi z Bogom.

»Pa povedite vendar, gospod, zakaj naj imam vero?« vpraša Karol. »Saj je ne potrebujem.«

»O, da! Menite, da bi bili tukaj, ko bi bili gojili vero? Menite, da bi bili nesrečni, ko bi živeli po veri? Ne, ne — brez vere je človek kot voz brez voznika po nevarnih potih, konec mu je — poguba.«

»O, vera mi je bila že davno zoprna; cerkev se mi je zdela vredna sovraštva.«

»Da, z dela se vam je, pazite na to! Ali vam je pa učinila kaj žalega?«

»Ne, da bi rekel; pa dobrega tudi nič.«

»Ker niste marali za njene dobrote. Mnogi pa prejemajo od nje dobrote in so srečni. Vidite, mi vsi, ki delamo tukaj v bolnišnici, in vaša soproga: mi smo cerkvi jako hvaležni.«

»Ali ste pa uverjeni, da je vse tako, kakor sem slišal nekdanj v šoli?«

Duhovnik debelo pogleda bolnika: »Ali sem uverjen? Ako bi trebalo, umrl bi za to vero in nič bi se ne pomišljal.«

»Toda našel sem duhovnika, ki mi je rekel, da ne veruje vsega tako, kakor uči.«

»Bodi, da je tudi resnično, to nič ne dene. Greši lahko vsakdo in izgubi milost sv. vere, tudi duhovnik. A kako bode tak duhovnik odgovarjal Bogu! Kakšen značaj ima oni, ki se hlina vernika, v srcu pa misli drugače? Ne, to naj vas nikar ne moti! Glejte, ali umrjete brezversko, ali pa pomirjeni z Bogom, to ne poveča mojega imetja, ki ga nimam, ne stori pa tudi nič hudega mojemu telesu. A ljubezen do vaše duše me vleče in priganja, naj vam pomagam.«

Polagoma se je led tajal. Bolnik je zvedel, da ne ozdravi več, mislil je na smrt, a mislil v smrtnih bolečinah, ne za zabavo.

Kar bi se v drugačnih okolnostih ne bilo zgodilo, zgodilo se je tu: Karol se je spravil z Bogom, prejel sv. zakramente in prosil ženo odpuščenja, odpuščenja tudi vse tiste, katerim je bil v izpodtiko.

Karol je ozdravel po duši, a telo je bilo razdejavano: v hudih bolečinah je izdihnil še mlado življenje.

Po naročilu Karolovem je pisal bolniški duhovnik Kališu v C. med drugim to-le:

»... Kakor je tolažljiv za nas njegov konec, tako žalostno je vendar-le tako življenje. V večjih mestih niso redki taki slučajji. Saj ne more biti drugače. Ljudje nečejo poznati nikakega nra-nega zakona, še manj pa se uklanjajo sv. veri: živijo, kakor bi se igrali, in v istini se tudi igrajo z najvažnejšimi, najsvetejšimi rečmi. Jaz kot bolniški duhovnik imam mnogo izkušnje; groza me je, kadar mislim na take pojave. Lahomišljenost, skrajna razbrzdanost je znak našega časa.

Ne zamerite mi, nepoznani gospod! Človek si tako rad lajša srce. Molite za svojega sošolca; upam, da mu je Bog milostljiv tudi tam, kakor mu je bil tukaj.

Še nekaj! Pripovedoval mi je o nekem žalostnem slučaju z duhovnikom, ne daleč od Vašega kraja. Prosil me je, naj poročim tudi njemu o njegovi smrti in o poslednjem koraku. Vi poznate menda nesrečnega gospoda; ne dvomim, da bodete namestu mene izpolnili pokojniku poslednjo željo. Da bi pač izprevidel, kam gre on sam in kako po-

gubno je njegovo delovanje za vernike in vero. Kaj drugega, kakor napuh je kriv njegovega vedenja! A ne smemo soditi, saj si želimo vsi od Boga usmiljenja in zato moramo biti usmiljeni sami. Priporočujem se Vam v molitev itd.«

Za pol leta je došel onemu duhovniku od Kališa odgovor. V tem je poročal, da je omenjeni kapelan pomladi zbolel in pred kratkim umrl. »Ne vem, kaj bi Vam pisal o življenju tega duhovskega brata. Kar ste mi omenjali v pismu, to je resnično. Pa najrajši mislim, da je bil le zaslepljen. Čudno se mi je zdelo to, da ni občeval rad z duhovniki. Hvala Bogu, da je pred smrtjo poravnal krivice in spoznal zmote. Meni samemu je povedal, kako žal mu je, da je stopil lahkomišljeno v duhovski stan, in še bolj, da je v tem stanu živel lahkomišljeno. Umirajoč pa je ganljivo prosil Boga usmiljenja. Tudi njegova smrt nam je vesela tolažba.«

Pisatelj tega odlomka mora še povedati, da je Tekla živela po mozevi smrti tri leta pri stariših in vzgajala sinka. Potem ga je dala v jako dober zavod, sama pa vstopila v neki samostanski red za strežbo bolnikov. V tem poslu se je kazala junakinjo.

Naš junak je bil odpadnik od vere, pa tudi od naroda.

Junaštvo izvira iz prepričanja, iz srca; junake dela navdušenost, največje junake pa vera. Ali morejo današnja lahkomišljenost, plitva izobraženost in verskemu prepričanju neprijazni duh vzgajati boljše junake, nego je bil naš junak? Ne, ne! Narod slovenski pričakuje in potrebuje drugačnih junakov.

